

Marin Držić

Venere i Adon

Pripovijes

kako se Venere božica užeže u ljubav lijepoga Adona
u komediju stavljena

SADRŽAJ

Prvi prizor	4
Drugi prizor	13
Treći prizor	14
Četvrti prizor	16
Peti prizor	17
Šesti prizor	20
Sedmi prizor	21
Osmi prizor	22
RJEČNIK	25

Imena

VENERE

KUPIDO, sin Venerin

ADON

VILE

SATIRI

VUKODLAK

KOJAK

GRUBIŠA, sinovac Kojakov

VLADE, mati Grubišina

Vlasi

Prvi prizor

VUKODLAK, KOJAK, GRUBIŠA, VLADE.

Pride¹ neg se šena odkrije Vlasi govore.²

VUKODLAK

Ah, vince gizdavo, milo ti si piti,³
tebe ti je pravo do neba slaviti!
Vodice studene, meni ćete oprostiti,
na piru u mene⁴ nećete ni prag prit!
5 Med njeki ushvale kakono slatku stvar,
pri vincu ostale slasti su za ništar!
Što 'e papar ki grije i čafran veseli?
Tko vinca ne pije, vazda se dreseli.

KOJAK

10 Bog da', Vukodlače, ki se s vincem rveš,
ali 'e vince jače. Odkuda takoj greš?⁵

VUKODLAK

Ja sam Grizivino a nijesam Vukodlak:
grizem, žvem, ijem vino brz, krjepak, hitar, lak.
Uklon' se svak meni, knezu Grizivinu;
prilike meni nî⁶, kad što dobro pinu⁷.

¹ pride - prije

² Vlasi dakle govore s proscenija, među publikom, prije nego što se dignu zastor. Fantastični mitološki prizori prikazuju se na sceni.

³ Venere i Adon je prvi put prikazana na svadbi na kojoj je drugi put izvedena Tirena, odnosno na piru Vlaha Držića i Marije Sinčićević godine 1551. Marija je kći Stjepana Sinčićevića Aligrettija iz bogatih građanskih krugova; Vlaho se trebao oženiti njenom sestrom Klarom, koja je umrla.

⁴ na piru u mene - na mom piru

⁵ Odkuda takoj greš? - Vukodlak mu neće na to odgovoriti, jer je pod utjecajem vina.

⁶ prilike meni nî - nema mi sličnoga, nema mi ravnoga

⁷ pinu - popijem, pijucnem

KOJAK

- 15 Nut hlapa gdi hlapa! Hlapa', hlape, takoj!⁸
Da je peču štapa!⁹ Nu čeka', svinjo, stoj!

VUKODLAK

Muči¹⁰, kozo, muči! Jučer me vlastelin,
Vlahe Držić, ruči¹¹, vlasteoski pravi sin,
da ću pjan i sit bit za vas mjesec ovi.¹²

KOJAK

- 20 Odkle ideš¹³, umiješ rit? Jeli te vukovi!

VUKODLAK

Ženi se taj mladić i vodi vladiku
roda Sinčičević anđeosku priliku.
Stárom tî vlasteli mjere srebro i zlato.¹⁴

KOJAK

Istom hlap dedeli¹⁵! Ter, kozo, gdi je to?

VUKODLAK

- 25 Vreću jarebica jučera mu prodah
i peset piplica, i dobru platu imah.

KOJAK

Svinja je nješto snio, ter pjan sad bugari.

⁸ hlap - pogrđni naziv za seljaka, iz čega je izvedeno "hlapati", prostačiti

⁹ Da je peču štapa - da mi je imati komad štapa

¹⁰ muči - šuti

¹¹ ruči - obeća (od gl. ručiti - čvrsto obećati pruživši ruku)

¹² Svadba je trajala cijeli mjesec.

¹³ Odkle ideš - pita ga drugi put, opet uzalud

¹⁴ Stárom tî vlasteli... - Stár je dubrovačka mjera za žito (oko 8 litara)

¹⁵ dedeli - blebeće

VUKODLAK

Bogme sam iznio pô torbe dinari.

KOJAK

Nu čeka', hlapino, neć' rijet odkle ideš?¹⁶

VUKODLAK

30 Znaš, ere je vino sa mnome; kud urveš?¹⁷

KOJAK

Sinovče¹⁸, uzmi bat, omjeri mu pleća!

VUKODLAK

Bogme ti činih znat što je vruća leća.¹⁹
Nut bijede²⁰, ku ište²¹ u Dubrovniku oženit!
Što će ovo smetlište?²²

KOJAK

35 Što hoćeš, svinjo, rit?
Jeda mu neće dat djevojku kmecku kćer²³?
A da ti 'e, svinjo, znat; govoreno 'e jučer

¹⁶ **odkle ideš** - pita ga treći put

¹⁷ **Znaš, ere je vino sa mnome; kud urveš?** - Znaš da je vino sa mnom, kud žuriš? (Objašnjava mu zašto mu nije ranije odgovorio na to pitanje)

¹⁸ **Sinovče** - obraća se Grubiši

¹⁹ **Bogme ti činih znat što je vruća leća** - Pokazat ću mu što će mu se dogoditi (samo neka me udari)

²⁰ **Nut bijede** - odnosi se na Grubišu, kojega vode u Dubrovnik gdje je sve pravno da mu dadu djevojku s kojom će se oženiti

²¹ **ište** - namjerava (Kojak), nastoji

²² **Što će ovo smetlište?** - Vukodlak se ruga Grubiši, jer je odmah pogodio da ga idu ženiti: "Možda je Grubiša imao zataknutu ružu ili kakav drugi cvijet, kakav je običaj u nekim selima za takve prilike živ i danas. - Sjećam se iz djetinjstva kako bi roditelji znali ići sa sinom u prosce sa zataknutim ružmarinom (...), a znao se gdjekad naći i kakav podrugljivko koji bi zadirkivao mladića peckavim dobacivanjima" (Švelec).

²³ **kmecku kćer** - godišnicu; godišnice su seoske djevojke koje su gradski gospari uzimali za sluškinje u gradu, najčešće na godinu dana, dok se ne bi udale

u Gradu za njega²⁴, odkle pjan ideš ti;
djevojku mu i svega²⁵ obećaju dati.
Vlahe²⁶, gdi si bio i, hlape, gdino si
40 glavu vina nalio?

VUKODLAK

Grbavoj toj kozi?
A prem za njim mraše njeka godišnica²⁷,
sve me ispitovaše ovacijeh rilica²⁸;
a prem se će vitez uza nju ispokojit²⁹,
a za nidan³⁰ pinez neće ga ona izgubit.

GRUBIŠA

45 Ako nije lijepa, neću ju uzeti.³¹

VUKODLAK

Jednim je okom slijepa.

GRUBIŠA

Da neka ide k šteti!
Neću ni pozirat na tu ja, majde t' ne!

VUKODLAK

50 Dat ti će izbirat vitezu s krajine!
Gdje ti 'e konj, kopje i štit, junače, za boga
na polje da ti 'e izit? I govna li ovoga
mislite ženiti?

²⁴ govoreno 'e jučer u Gradu za njega - preporučeno je jučer u Gradu (da mu dadu godišnicu)

²⁵ svega - misli se za poputbinu djevojci kao miraz

²⁶ vlahe - vokativ od vlah, također pogrđni naziv za seljaka

²⁷ Sve što slijedi o godišnici izmislio je da bi se sprdao s glupim Grubišom.

²⁸ ovacijeh rilica - ovakvih usta; "Bit će kretnjama pokazao kako ima velika usta" (Švelec)

²⁹ ispokojit - smiriti, utješiti (s lascivnim prizvukom)

³⁰ nidan - nijedan, tj. za nikakve novce

³¹ Grubiša ne shvaća da se Vukodlak poruguje izmišljajući da poznaje djevojku.

KOJAK

Mislimo, hlapino!

GRUBIŠA

Ter što hoć', jarče, riti?

KOJAK

Probav', svinjo, vino,
inako t' ovaj bat omlatih o glavu.

VUKODLAK

55 Istom me nemoj dat izjes tomu lavu, -
nemoj, gospodine, prosti mi boga rad!

GRUBIŠA

Kurvine hlapine!

KOJAK

Sinovče, hod'mo u grad.

VUKODLAK

Kako upravite u Pločku ulicu³²,
u rep celunite Rusu Milašicu;
a ti, krajičniče, Orlandu se javi...³³

KOJAK

60 Nut gdi svinja viče!

³² **Pločka ulica** - ulica u Dubrovniku; Rusa Milašica vjerojatno je stvarna osoba

³³ **krajičniče, Orlandu se javi...** - "krajičnik" je "vitez s krajine". Orlando je glasoviti dubrovački spomenik srednjovjekovnom heroju i palatinu Karla Velikog Rolandu (tal. Orlando). Pred njim se u Dubrovniku prodavalo vino. Smisao ove šale je: javi se Orlandu, najvećem junaku, da ti kao ženiku opravi "ono", spolni organ.

VUKODLAK

... da t' ono opravi.

GRUBIŠA

Pjanico uscana, još ti ću odgristi nos,
proće malo dana.

VUKODLAK

Grubiša, nu ti moz!

Što mi se gonenu?

"Zovem se Sedmi muž, prezime Dugi nos,
65 nosim dom kako spuž na sebi gdi sam gos³⁴.

Pijem vince bez vodice;
voda mi je bistra mila,
gdi ma ljubi³⁵ mi je lice,
kad je od ruže venčac svila.³⁶"

VLADE, mati Grubiše

70 Mlađanti sinko moj, djetece mo'e drago,
kuda mi ideš toj, moje velje blago?
Kuda mi hoćeš poć, mo'e vito kopjice,
a majku hoćeš oć, da roni suzice,
da tebe, sunačce, tva majka ne gleda,
75 da majci srdačce tužno se raspada?
A ti, zli čovječe, kuda mi vodiš sad
toliko daleče hranjenje moje u grad,
mu perlu, moj bosil, moj mio garopalak
koji sam ja gojil' u staros mu štapak?³⁷

VUKODLAK

80 Oto ga ide prodat, bracki ti ću riti;
nemoj mu š njime dat, sestrice, otiti.

³⁴ **gos** - gost

³⁵ **ma ljubi** - moja ljuba, moja draga

³⁶ Isti se stihovi (od Zovem se... do ... venčac svila) nalaze i u Noveli od Stanca (stih 151-156); radi se o pučkoj pjesmici. Prema narodnom vjerovanju, vukodlak sa sobom nosi svoj dom kao puž kućicu. Sedmi muž je vjerojatno maska iz starih svadbenih običaja.

³⁷ **u staros mu štapak** - da mi u starosti bude štap, potpora

KOJAK

Pod' s vragom i š njime! Jeda³⁸ ga ja vodim?
On putem svojime, a ja mojim hodim.

VLADE

85 Vrati se, sinko moj, k tvomu stanku, mîle,
ne hodi mi takoj, da te ne uzmu vile,
ke noćno kon vode, moj sinko ljubeni,
tanačce izvode u gori zeleni.

VUKODLAK

Čuva' ga od vila! Ako ga vidješe
tako ličca mila, ončas ga uzeše!³⁹

VLADE

90 Jaoh meni, ne sluti⁴⁰, molju⁴¹ te, junače!
zlo mi srce ćuti! Hodi mi, moj brače.

GRUBIŠA

Majde t' ga neću sad vragut bat domom it,⁴² -
svakako poču u Grad djevojku isprosit.
Bogme ga na pašu ne mogu veće it;
95 ja se sam, da t' kažu⁴³, odlučio oženit.
Njeka godišnica za mene sve pita
kako mjesec lica.⁴⁴

³⁸ **jeda** - zar, kao da

³⁹ Dakako, ironično, jer Grubiša čini se nije osobito lijep.

⁴⁰ **ne sluti** - ne daj naslutiti, ne govori tako (zbog uroka)

⁴¹ **molju** - molim

⁴² **Majde t' ga neću sad vragut bat domom it** - baš se sada neću pomaknuti ni koraka prema kući

⁴³ **kažu** - kažem

⁴⁴ **kako mjesec lica** - lica poput mjeseca, tj. bijela

VUKODLAK

Ku li gospar pita
prikلامي i ckvarom?⁴⁵ Jes, bogme, za njim mre.

VLADE

Nemoj ve, sinko, tom!⁴⁶

VUKODLAK

I ta gospara tre!⁴⁷

VLADE

100 Nije bo tuj gospoje; zatoj se gubine
tuj čine svakoje.⁴⁸

VUKODLAK

Kadgodi se i pine⁴⁹.

VLADE

105 Um'ju godišnice i gosparu bradu
oskubsti⁵⁰, objiesnice, tamo u tomem gradu,
gospo odgovarat i, što mogu, krasti,
i po gradu udarat, kučetine, u lasti,⁵¹
ckvaru opilaje⁵², a hljebe mažući
zadnjicâ svaka je, da im ih nî moć⁵³ vući;
a vina lončine sve pune imaju
što krađu, rabine, pak pjane igraju.

⁴⁵ **pita pirkلامي i ckvarom** - hrani uštipcima i masnom juhom (koje su godišnice krale u škrtih gospodarica; ovdje gospodar potajice od supruge hrani godišnicu dobrom hranom)

⁴⁶ **Nemoj ve, sinko, tom** - nemoj se tom oženiti

⁴⁷ **gospara tre** - opscena primjedba; Vukodlak objašnjava kako godišnica gosparu uzvrća

⁴⁸ **Nije bo tu...** - Tu nema gospodarice, pa se zato čine svakakve prljavštine.

⁴⁹ **pine** - pije, popije

⁵⁰ **bradu oskubsti** - osramotiti

⁵¹ **udarat ... u lasti** - dangubiti

⁵² **opilaje** - obirući

⁵³ **nî moć** - nije moguće

- 110 S gospodarom vole na baštinu obit⁵⁴
neg s gospom; tuj stole nose gdi će sedit.
Koliko ohšubâr⁵⁵ gospe im omlate
o glavu, - čudna stvar, kako u gvozdje mlate;
115 tvrđe su glavine neg sohe hrastove,
a kako kravine vazda su jalove.

VUKODLAK

Naš vitez to bi ktio, mliječno štogodi;
bez truda rad bi bio da mu odar plod plodi.

KOJAK

Nut svinje uscane, gdi neće, brate moj,
da nas se ostane!

VUKODLAK

- 120 Grubiša, ja sam tvoj:
peci loj, ter se goj, i brate zbogom stoj!

VLADE

Ohaj ve, sinko moj, graćcke⁵⁶ godišnice
voditi na stan svoj hude puštenice.⁵⁷
Ja ti ću u selu djevojku isprosit
gizdavu Veselu, ka ti će draga bit.

GRUBIŠA

- 125 Ja hoću prutilu, da me u zimu grije.⁵⁸

⁵⁴ **na baštinu obit** - otići na baštinu, imanje, posjed izvan grada, ljetnikovac (ljetnikovci tada postaju uobičajeni kod dubrovačke vlastele i bogatog građanstva, osobito na Rijeci dubrovačkoj)

⁵⁵ **ohšubare** - papuče od pluta, cokule kojima gospodarice gađaju godišnice

⁵⁶ **graćcke** - gradske

⁵⁷ **hude puštenice** - zle raspuštenice

⁵⁸ Seoska djevojka Vesela je očito mršava, pa se Grubiši ne sviđa.

VUKODLAK

Nad' mu gorsku vilu! Za žiganta nije
ka suha kožina⁵⁹; nađi mu pritilo,
ne umori sina, bludilo tve milo.

GRUBIŠA

130 Ohaj me se, jarče! Ah, pjanče uscani!
Oto za nas parče parci i neznani.⁶⁰

Drugi prizor

Prijašnji, VILE, VENERE, SATIRI

Ovdi se odkrije šena.⁶¹ Vlasi se pripadu, a ukažu se šes vila, koje najprvo poju, pak tancaju. Uto Venere božica izide, a vile joj se klanjaju govoreći:

Zdrava si, božice, kruno svih liposti,
puno je tve lice nebeske radosti.
Zemlja se veseli, kud stupa tvoj stupaj;
gdje si ti, svak veli ondi je vječni raj!
135 Tobom cti prolitje, a lito rod rodi,
razliko i cvitje tobom se svud plodi.
Zdrava si, kriposti usione naravi!
Tvojome liposti Višnji svit objavi,
140 tobom se sva narav umnaža, gospoje,
objavi se i Ljubav⁶² od utrobe tvoje.
Ljuveni kud pogled obrne tva lipos,
stvari se jad u med a dreselje u rados.
Blažen je vječni raj koji te uživa;
blažen je i cvitak taj ki tvoj pram odiva,
145 i zemlja blažena ku pleše stupaj tvoj
i trava zelena, kraljice svih gospoj;
blažen je i pogled taj ki pozri tvoj ures.

⁵⁹ **suha kožina** - suha koža, tj. mršava žena

⁶⁰ **Oto za nas parče parci i neznani** - eto su našim odvjeticima postali i pozvani i nepozvani (**parci** - odvjeticnici; **parčiti** - parničiti)

⁶¹ Otvara se zastor, te se radnja premješta na mitološku pozornicu. Vlasi nikada ne stupaju na tu pozornicu, nego se nalaze ispred nje.

⁶² **Ljubav** - Kupido, Amor, Eros, bog ljubavi, dječčić s lukom i strijelama

Oto nam na svit saj⁶³ taj milos dana jes
Prospite cvijetjice, na otar stavite
150 mirise, sestrice, Veneru slavite;
slavite, ptičice, žuberom slatkime
Venere božice prislavno toj ime.
Proličnji vjetrici, ako ikad, uzmite
mirise ružici, mirisom puhnite;
155 Venere božica po zemlji sad hodi,
prislavna kraljica koja Ljubav rodi⁶⁴.
Slav'te ju, dubrave, pjesni od slavica,
dostojna jes slave Venere božica.
Satiri, gdje ste vi, da tance vodite?
160 Veneru svak slavi, a vi sanak spite!

Ovdi satiri dotrče govoreći:

SATIRI

Veselje činimo, pokli nam srjeća da
da s neba vidimo Veneru mi sada.
Pojte sada vi pjesance,
gorske vile, a mi ćemo
165 po travici vodit tance;
nu vas prvo da čujemo.

Treći prizor

VENERE, prijašnji (bez vila i satira)

Svršivši pjesni i tanac, klanjajući se Veneri odhode, a Venere božica, užežena od ljubavi svoga Adona, tužeći se govori:

VENERE

O luzi zeleni, mnim da prî do danas
meu nami čuven nî⁶⁵ božice tužan glas;
er narav božicâ nî tužit ni livat

⁶³ Oto nam na svit saj - Evo nam je na ovom svijetu...

⁶⁴ Ljubav rodi - Venera (Afrodita) je rodila Amora

⁶⁵ čuven nî - nije se čuo

170 suzice niz lica neg blaženstvo uživat.
 Oto ktje moja čes, umrlo da ličce,
 jaoh, meni rani! jes neumrlo srdačce!⁶⁶
 Oto me liposti zemaljske smamiše,
 oto sve kriposti⁶⁷ me rajske straviše⁶⁸;
 175 oto sam sad sluga pastira od gore⁶⁹,
 a nekad za druga imat me ne more⁷⁰
 taj Marte⁷¹ veliki, krjepki bog od boja,
 na nebu sužan ki moj se zvat dostoja.
 Oto drage oči slidi me srdačce
 180 kakono s istoči danicu sunačce;
 oto bilo lice u željah roniti
 čini me suzice, čini me, jaoh, mriti!
 Božicam a umrit nî dano zgar s nebes,
 a, vajmeh, nî moć skrit ljuvenu mu⁷² boles!⁷³
 185 Što će rit božice, kad vide, jaoh, mene
 roniti suzice cić želje ljuvene,
 i Džove⁷⁴ s bogovi? Govor' što im drago⁷⁵,
 a ja ću lugovi⁷⁶ slidit moje blago, -
 Adona⁷⁷ dragoga, me slatko željenje,
 190 Adona za koga obljudih tuženje.
 Ostavih vječni raj, ostavih bogove,
 s Adonom na svit saj⁷⁸ obljudih lugove. -

⁶⁶ **Oto ktje...** - eto je moja sudbina htjela da je smrtno lice ranilo moje besmrtno srce

⁶⁷ **kriposti** - snage, moći, vrline

⁶⁸ **straviše** - začaraše; prethodna četiri stiha odnose se na Adona.

⁶⁹ **pastira od gore** - "lijepi Adonis bio je strastan lovac, a ovdje je prilagođen tradicionalnom svijetu pastorage" (F. Čale)

⁷⁰ **ne more** - nije mogao

⁷¹ **Marte** - Mars, starorimski bog rata (grč. Ares). Mars se zaljubio u Veneru ("sužan ki moj se zvat dostoja"), koja je nakon ljubavi prema Adonisu voljela Anhisu, Enejinog oca, a potom se po volji Jupitera (Zeusa) udala za Vulkana (Hefesta), kojega je konačno varala s Marsom. S njim je imala petero djece: Deimosa, Fobosa, Harmoniju, Erosa i Anterosa.

⁷² **mu** - moju

⁷³ **boles** - bol, tugu

⁷⁴ **Džove** - Jupiter (Jove), vrhovni starorimski bog

⁷⁵ **Govor' što im drago** - neka govore što im drago (božice, Jupiter i drugi bogovi)

⁷⁶ **lugovi** - po lugovima, po šumama

⁷⁷ **Adon** - Adonis, "mladić izvanredne ljepote i neumorni lovac u kojega se Venera strasno zaljubila. Jednog je dana njega u šumi, pošto se naglo okrenuo, vepar smrtno ranio, pa su trava i ruže pocrvenjele od njegove krvi. Na povike stigla je Venera, ali je izdahnuo, a ona mu tijelo pretvori u anemonu. Da bi je utješio Jupiter je dopustio da Adonis svake godine četiri mjeseca izađe iz podzemnog svijeta i s njom ih provede. Sve to ... u Držićevoj priči nije obuhvaćeno" (Držić donosi samo epizodu sa sretnim završetkom, za razliku od mita ili Shakespeareove poeme Venus and Adonis). "Dodajmo da je Adonis bio prvi kojega je Venera voljela." (F. Čale)

⁷⁸ **na svit saj** - na ovome svijetu

A bježiš od mene, Adone dragi moj,
u gore zelene sakrivaš obraz tvoj.
195 Adone, nisam ja lovac za košutom,
ljubi sam ja tvoja, mrem za tvom lipotom;
nisam vil od gore ni koja diklica, -
s neba sam odzgore Venere božica;
200 majka sam ljubavi: Kupida ja rodih,
Adone gizdavi, i prsmi ovim dojih.
Adone, daj se u dar meni ka te ljubim;
bit ćeš kralj, bit ćeš car i blažen, pravo dim⁷⁹.
Vaj, s kijem govorim? Komu li, jaoh meni,
ovu tužbu tvorim, kad moga Adona nî?
205 Tužbe su i riči zaman! Ja ću poći
k sinku koji liči ljuvene nemoći.

Četvrti prizor

KUPIDO, prijašnji

Ovdi Kupido izide, a VENERE mu govori:

Sinko, mâ kriposti, sinko, me hranjenje,
mojozi liposti vridno uzvišenje!
Sinko, komu vas raj⁸⁰ ne može odoliti,
210 a njeki na svit saj⁸¹ hoće se oholiti!
Kraljevstvo ako tve ne budeš svetiti,⁸²
luk i tve strile sve zaman ti će biti.
Pastir je u gori izvrsne liposti
gorske vil ki mori gorkom nemilosti,
215 ki ništa ne scijeni tve sile ljuvene.
Tim, sinko ljuveni, uzmi strile ognjene,
srce mu užeži i jadom tvo'im otruj;
tvrdom ga uzom sveži, meni ga pak daruj;
er tužba jes mnoga od vila, sinko moj,
220 na mladića toga, - čin' da zna što 'e oganj tvoj!

⁷⁹ **pravo dim** - istinu govorim (od gl. diti)

⁸⁰ **raj** - misli se na obitavalište bogova

⁸¹ **njeki na svit saj** - neki na ovom svijetu, neki smrtnici (misli na Adonisa)

⁸² **Kraljevstvo ako tve ne budeš svetiti** - ne budeš li poštivao tvoje kraljevstvo, tj. kraljevstvo ljubavi

KUPIDO

225 Majko, ma radosti, majko, me blaženstvo,
tvojome liposti stoji me kraljevstvo.⁸³
Moje je željenje tebi samo ugodit;
tim na tve hotjenje sve ti će sada bit.
Svi ki su proć meni oholas tvorili
kroz moj plam ljuveni gorko su cvilili;
tim za tvoj zlati vlas, liposti izbrana,
vodićeš ti danas Adona svezana.

VENERE

230 Poznaću, sinko moj, od sione ljubavi,
učiniš ako toj, jesi li bog pravi.⁸⁴

KUPIDO

Poznaćeš sinak tvoj, što veliš, je li toj.⁸⁵

Ovdi Venere, celivavši Kupida, odhodi; šena se sakrije, a Vlasi čudeći se govore:

Peti prizor

KOJAK, VUKODLAK, GRUBIŠA, VLADE

KOJAK

Brate Vukodlače, ali spiš ali bdiš?

VUKODLAK

Ah, ne spim, Kojače! Ali me ne vidiš?
Niti ga mogu spat ni što sad bijedan

⁸³ **tvojome liposti stoji me kraljevstvo** - samo po tvojoj ljepoti postoji moje kraljevstvo

⁸⁴ **Poznaću ...** - ako to učiniš, moj sine, prepoznat ću jesi li pravi bog silne ljubavi

⁸⁵ **Poznaćeš ...** - vidjet ćeš jesam li to što kažeš, tj. pravi bog ljubavi. Ovaj se stih ne rimuje s drugima, nego su u njemu samomu leoninski srokovi, na kraju prvog i drugog polustiha.

235 vidismo mogu znat ali 'e bilj ali san.⁸⁶
Mnokrat sam kon vode vidio gdi vile
tanačce izvode kakono snig bile;
ma ova čudesa ja ne čuh ni vidih.

KOJAK

Nješto je s nebesa!

VUKODLAK

Ja t' malo ne umrih
od straha, brate moj.

VLADE

240 Da što veliš meni
tužnoj Vladi tvojoj? U meni duha nî!
Bijedna išla slidit sinka nesvijesnoga, -
neću t' mi t' živa bit do stanka, jaoh, moga.

GRUBIŠA

245 Voh, maje! Lijepa ti biješe ona zlatna vil,
milo ti gledati biješe nje obraz bil!⁸⁷
Ti se si strašila, nje lipos a meni
srce je ranila u gori zeleni.
Bogme ću k njojzi poč da joj sam za slugu,
a tebe ću ovdi oć s družinom u lugu.

VLADE

250 Jaoh meni, što je toj, ke li su beside?
Nesvijesni sinko moj, gdje li hoć' da se ide?

KOJAK

Maj, tu vrag, s djetetom! Što ćemo još vidit?!
Pod' mi ti igrom tom, - neću te ja slidit.

⁸⁶ ali 'e bilj ali san - ili je zbilja ili je san

⁸⁷ "Jedino se bedasti Grubiša nije prepao nego zaljubio, ni manje ni više nego u Veneru!" (F. Čale)

VUKODLAK

255 Što? Majde, neka ide! Tej vile ljubene,
Grubišu kad vide, ostaće smamljene!

GRUBIŠA

Jeda sam kako i ti, kurvin Grizivino,
ki ne umiješ piti nego gristi vino?

VLADE

Da li hoć, sinko moj, u meni dušice
što 'e ostalo malo ovoj, da pustim s tužice?

VUKODLAK

260 Neboge Maruše!⁸⁸ Ostaće cvileći,
neće im⁸⁹ bit duše Grubišu želeći;
proklinat će vile koje su ljubavi⁹⁰
Grubišu stravile u pustoj dubravi;
265 a junak Grubiša s vilam će uživat,
a bijedna Maruša suze će prolivat.

⁸⁸ **Maruše** - augm. od Mara; aludira na godišnjicu po koju se grubiša uputio.

⁸⁹ **im** - njima u Dubrovniku, gdje živi godišnica

⁹⁰ **Ljubavi** - ljubavlju

Šesti prizor

VILA, SATIRI, ADON i prijašnji

Opet se odkrije šena i satir s vilom tanca, pak dotrče pet satir i hoće mu vilu ugrabiti i s svijema boj bije, i odrve im se i vilu shrani.

Za ovim Adon, izgubivši družbu, umoren od lova tuži se govoreći:

ADON

Je li tko u gori? O družu, gdje ste vi?

Jaoh, trud⁹¹ me umori u pustoj dubravi;
a nije čut nikoga ni se umim gdi svrnut
a od pasa jednoga blizu ovdi nije čut
ki bi mi straža bio, ako bih u gori

270

počinut ovdi smio. Jaoh, trud me umori!
Daj da ka izide od vila ke mene
po gori svud slide cić želje ljuvene!

Kojim sam nekad bio srdačca nemila,
vaj, sad bih svaku ktio za drugu od vila,
kojoj bih truđahan u pustoj dubravi
srjed krila sladak san zaspao na travi.

275

Dosad mi sto sluga ne mogahu ugodit,
a sad mi za druga ne more jedan bit.

280

Taj ne zna što je mir ni pokoj uživat
tko priđe⁹² što 'e nemir ne bude hudi znat.

Je li tko u gori? O lijepa zeleni,
sanak me umori, a živa duha nî!

Travice zelene, u vaš kril gizdavi
trudahta, jaoh, mene daj prim'te sada vi;
a ti zgar, zeleni, gorska družbo moja,
ne bran' mi tve sjeni, čim budem pospat ja.
Slavici, molim vas, od gore zelene,
kad pospim neki čas, probud'te pak mene.

285

⁹¹ **trud** - umor od lova

⁹² **priđe** - prije

Sedmi prizor

KUPIDO; VENERE, ADON i prijašnji

Ovdi zaspi, a Kupido dođe i svojom ga uzom sveže, pak Venere izide i s Adonom govori.

ADON

290 Jaoh meni, što je ovoj? Svezan sam, vajmeh, ja!

VENERE

Mladiću, što takoj tuži lipos tvoja?

ADON

295 Svezan se nahodim, gospoje, ja sada;
a ne znam, pravo dim⁹³, ni kako ni kada;
ni se umnim odvezat, gospoje, ni tužan
u gori mogu znat čigov sam ja sužan.

VENERE

Tvrđa je uza taj kojom si svezan ti,
mladiću, ovoj znaj, neg n'jedna na sviti.
Ma te ja mogu u čas, mladiću, odvezat,
od toga imam vlas, ma ku mi ć' platu dat?

ADON

300 Da ti sam vik⁹⁴ sužan, i tvojoj liposti
da služim noć i dan sa svom mom kriposti⁹⁵.

VENERE

Ne mogu te odvezat, ako te uzome
ne budem zavezat, mladiću, mojome.

⁹³ **dim** - kažem

⁹⁴ **vik** - uvijek

⁹⁵ **kriposti** - snagom

ADON

Ovo t' vrat, - veži me!

VENERE

305 Vežem te od kosi
mo'im pramom zlatime; uza se taj prosi
za roba takoga koga ću na sviti
vrh svakoga inoga uvike ljubiti.

ADON

310 Ako je sužanstvo ovako svezan it,
za moje kraljevstvo neću ga promijenit!
Vodi me, gospoje, vodi me tva lipos,
liposti vik tvoje slidit će mâ mlados;
dočime⁹⁶ obraz taj anđeoski meni sja,
ne budem ini raj, gospoje, žudit ja.

Venere s Adonom odhodi, a šena se zakriva i Vlasi govore:

Osmi prizor

KOJAK, VUKODLAK, GRUBIŠA, VLADE

KOJAK

Brate Vukodlače, što se ovoj sad čini?!

VUKODLAK

315 Ja t' ne znam, Kojače, u meni duše nî
od straha, brate moj, nit umim što kazat!

⁹⁶ dočime - dokle god

KOJAK

Nije zdravo mjesto ovoj, neka ti 'e Vule, znat;
ovdi su prem vile nekad, stari vele,
Miljenka stravile, Radata uzele⁹⁷!
320 Radata staroga starci ga svi znaju,
Radata od koga čuda spovijedaju;
djetece s krilama hode po dubravi
s lukom i strilama Radata zatravi.
Taj Radat slidaše bijelu vil po gorah,
325 a od ljudi bježaše jak prid psi jelin plah.

VUKODLAK

Ono i mi djeteta vidismo s krilama.

KOJAK

Ona mala sjeta⁹⁸ vazda opći s vilama:
ini mu nije stan neg prsi od vile;
odtole noć i dan trati svoje strile.
330 Koga odtle ustrili, svi stari govore,
vas život taj cvili, a ozdravit ne more.

VUKODLAK

Znaš ka je? Žî ti ja⁹⁹, pokli smo svi moćni¹⁰⁰,
odovle pođ'mo tja, - ovdi nam stana nî!¹⁰¹
Grubiša, dvigni se, u zao čas se oženio, -
335 stan' gori, otresi se, ti s' vitez vazda bio!

GRUBIŠA

Smije li se, jaoh, meni? Voh, maje, što činiš?

VLADE

U meni duha nî, sinko, - ali ne vidiš?

⁹⁷ stravile, uzele - začarale, opčarale

⁹⁸ sjeta - nesretnik

⁹⁹ Žî ti ja - života mi

¹⁰⁰ pokli smo svi moćni - dok smo još svi zdravi

¹⁰¹ ovdi nam stana nî - ovdje nam nije pametno boraviti

VUKODLAK

Grubiša, hodimo!

GRUBIŠA

Ne mogu nikuda!¹⁰²

KOJAK

Daj da ga nosimo; sve ovo od bluda.¹⁰³

VUKODLAK

340 U zli se čas smurao¹⁰⁴ i ženu pritilu
u gradu iskao i ktio gorsku vilu.
Pokrij ga vrjećinom, da ga u dubravi
bijela vil planinom žiganta ne stravi. -
345 Grubiša, ovamo! Veseli da' vjeru,¹⁰⁵
a Vlaho¹⁰⁶ vas tamo čeka na večeru. -
Primate u ljubav razgovor naš ovi;
nitko u svem nije prav neg sam Bog. Zbogom svi!

SVRHA.

¹⁰² **Ne mogu nikuda** - zato što je "uzet", zatravljen

¹⁰³ **sve ovo od bluda** - sve se ovo događa zbog njegove razmaženosti (a možda se radi o svjesnoj dvosmislenosti, pa se blud odnosi i na ljubavnu nasladu)

¹⁰⁴ **smurati se** - zaljubiti se (prema tal. innamorarsi)

¹⁰⁵ **Veseli da' vjeru** - Veseloj daj vjeru, s Veselom se vjeri

¹⁰⁶ **Vlaho** - Vlaho Držić, ženik

RJEČNIK

Adon (tal. Adone) - Adonis, lijepi mladić iz grč. mitologije u kojega se zaljubila Afrodit (Venera)
ali - ili

baština - očevina, imanje; zemljište, posjed

bat (gen. **bata**) - štap, palica, batina; udarac; korak

bilj - zbilja, istina; (pril.) zbilja, zaista

blud - (pored običnog značenja) maženje, nježnost (prema maloj djeci)

bludilo - maza (o djetetu)

bo - jer, naime

bugariti - (u prenes. značenju) govoriti koješta, blebetati

čić - zbog, radi

ckvara (tal.) - mast od juhe

ctjeti (prez. **ctim**) - cvasti, cvjetati

čafran (tal. zafferano) - šafran, vrsta začina

čas (gen. **česti**) - sudbina, udes

činiti se - praviti se, pretvarati se

ć' - ćeš

ćutjeti - osjećati, misliti

da - pored danas običnih značenja još i: a, ali, nego, već

da' - daj

daj - bar

daleče - daleko

dedeliti - blebetati

dim - v. **diti**

dinar - novac; sitan srebrni novac

diti (prez. **dim**) - kazati, govoriti

djevojka - sluškinja, godišnica (v.)

domom(e) - kući, doma

dostojati - zavređivati, zaslužiti

dreseliti - žalostiti se, tugovati

dreselje - žalost, tuga

drug - muž; jednak kome

duša - dah, dušak

dvignuti se - otići

Džove (tal. Giove) - Jove, Jupiter, vrhovni starorimski bog

er, ere - jer; da, kao da, budući da

garopalak (tal.) - karanfilić, dem. od garofao

godišnica - seoske djevojke koje su gradski gospari uzimali za sluškinje u gradu, najčešće na godinu dana, dok se ne bi udale

goj - izobilje; spokoj, mir, uživanje, radost

gonenuti - odgonetnuti, pogoditi (zagonetku); **što mi se gonenu** - pogodi što znači, odgonetni

gori - gore

gos (gen. **gosta**) - gost

graćka - građanka

Grad - Dubrovnik

grem, greš, gre... - v. **gresti**

gresti (prez. **gredem** i **grem**) - ići

gubina - augm. od guba, u prenesenom smislu: gadna stvar, gadarija

hitar - mudar; vrijedan, pametan

hlap - kmet, težak; neotesanac, prostači-

Marin Držić: Venere i Adon

na

hlapati (prez. **hlapljem** i **hlapam**) - prostačiti (gl. prema **hlap**, v.)

hlapina - augm. od **hlap** (v.)

hoć' - hoćeš

hode - idući, hodajući

hotjenje - htjenje

hranjenje - dijete (od milja)

hud - zao

ijem - jedem

inako - drugačije

iskati (prez. **ištem**) - tražiti, pitati

ispokojiti se - smiriti se, utješiti se (i lasc.)

istoč - istok

istom - samo, tek

iti - ići

izbran - odličan, svijetao, ugledan

iziti (prez. **izidem**) - izaći, pojaviti se, popeti se

jâd - otrov

jak - kao

jeda - eda, da, da li, zar

kako - kao; kako

kmecki - seljački

kon - kod

kravina - krava

kril - krilo; okrilje, zaštita

kripos - vrlina, snaga, ljekovita moć (o travama)

krjepak - jak, moćan

ktjeti - htjeti

kučetina - kučetina

Kupido - bog ljubavi, Eros, Amor

las (gen. **lasti**) - udobnost; nerad

ličiti - liječiti

lipos - ljepota

Ljubav - Amor, bog ljubavi

ljuben - ljubljen, mio

ljubi - ljuba, draga

ma - ali

mâ - moja

maj, maje - uzvik; usp. **majde**

majde - zaista, baš

malo - zamalo, umalo

Marte - Mars, starorimski bog rata (prema tal.)

meu - među

mlađahat - mlađahan

mniti - misliti

mnokrat - mnogo puta

moćan - zdrav

molju - molim

moz (gen. **mozga**) - mozak, pamet

mučati - šutjeti

nahoditi - nalaziti

nebog - ubog, jadan, siromašan

neg - nego

nemoć - bolest

nesvijestan - nerazborit, nepromišljen, bijesan

neumrl - besmrtn

nî - nije

nidan - nijedan

ništar - ništa, nimalo; **za ništar** - ni za što

noćno - noću

nut - nu, gle, vidi

nje - njezin (njezina, njezino)

obići - obuzeti, osvojiti, snaći, ogledati, razgledati (pored običnog značenja)

objaviti - pokazati (pored običnog značenja)

oći (prez. **ođem**) - ostaviti; imperativ:

ohaj - ostavi

odar - krevet, bračna postelja

odkle - otkad, otkako; odakle

odkriti - razotkriti

odzgare - odozgo

ohaj - v. **oći**

ohajati - ostaviti, zapustiti

oholas - oholost

ohšubra - papuča, cipela od pluta (prema šuvar, pluto)

ončas - odmah
ondi - onamo
ono - eno
opilati - obirati
opraviti - popraviti
Orlando - Roland, paladin Karla Velikog, iz starofrancuskih spjevova, simbol junaštva; kip Orlando kojega je u 15. stoljeću isklesao kipar Antun Dubrovčanin nalazi se na dubrovačkom Stradunu
oskubsti (prez. **oskubem**) - očupati (kosu, bradu)
otar - oltar
otiti (prez. **otidem**) - otići
oto - eto
otresti se - razabrati se, doći k sebi, opametiti se
ovacijeh - ovakvih
ovdi - ovdje, ovamo
ovi - ovaj
ovo - evo

pak - poslije, opet, zatim
parac - odvjednik
parčiti - braniti, voditi parnicu
peča - komad
perla (tal.) - biser
peset - pedeset
pinez - novac
pinuti - gucnuti, piti
piplica - pilica, mlada kokoš
přtati - tražiti, moliti
pitati - hraniti
pjesanca - pjesma
pjeti (prez. **pojem**) - pjevati; pjevati misu
plah - plašljiv; brz, hitar
plod - rod, sjeme; korist, probitak
pokli - pošto, nakon što, jer, budući da, dok, kad
pospati - malo zaspati
pozirati (prez. **pozrem** i **pozrim**) - pogledati, ugledati
prem - premda; upravo, baš, doista, osobito, sasvim, zaista i sl.
prř - prije
prid - pred
pride - prije

prikla (prema lat. frigere) - tijesto prženo na ulju, uštipak, fritula
prilika - lik, obličje; sličnost, usporedba;
biti kome prilika - biti nalik, biti jednak kome
pripasti se - prepasti se, prestrašiti se
priti (prez. **pridem**) - doći
pritio - debeo; mastan; plodan, rodan, obilan
proć - prema, protiv
prositi - zahtijevati
puštenica - raspuštenica; godišnica koja mijenja gospodara

rabina - robinja; sluškinja
rad - radostan, veseo
razgovor - utjeha, nada, spas; radost, slast; šala, zabava (pored drugih značenja)
razlik - različit
rijeti (prez. **rećem**) - reći
rilica - gubica, njuškica
riti (prez. **rećem**) - reći
ručiti (prez. **ručim**) - zaručiti (pružanjem ruke obećati), čvrsto obećati

saj - ovaj, taj
scijeniti - cijeniti, poštovati; smatrati, držati
shraniti - sačuvati, očuvati
sion - silan, moćan
sjeta - nesretnik
slavic - slavuj
smurati se (tal. innamorarsi) - zaljubiti se
soha - račvasto drvo
spovidjeti (prez. **spovijem**) - pripovjediti, opisati
spuž - puž
stan - pored danas uobičajenih značenja: rod, obitelj; boravište; služba (djevojke godišnice); **k stanu** - doma;
stâr (mlet. staro) - posuda kojom se mjeri žito i sl., odnosno mjerna jedinica za žito
sto - stolica s naslonom
straviti - općarati, začarati
stril - strijela
stupaj - korak; **stupati stupaj** - koraćati,

stupati

sužan - zaslužnjen, zarobljen

svetiti - posvećivati što komu, slaviti

svit - svijet; **na sviti** - na svijetu

šena (tal. scena) - pozornica; prizor (u drami)

štapak - podrška, potpora (pored običnog značenja)

štogodi - nešto, štogod

tanac - ples, igra

tanačac - dem. od **tanac** (v.)

tancati - plesati

tej - te

ter - a, pak

tî - taj

tim - zato, stoga

tja - ča, odavle, dalje

tratiti - trošiti; **tratiti strile** - izbacivati strijele

trud - napor, muka

truđahan - umoran; mučan

tuženje - tuga

tužica - tuga

tvoriti - kriviti

ugoditi - udovoljiti

ures - ljepota

urvati (prez. **urvam** i **urvem**) - žuriti, hitjeti

uscan - pomokren, popišan

usion - silan, silovit, jak, moćan

uza - uže

uzeti - opčarati (pored običnog značenja)

vaj - jad; uzvik: jao!

vas - sav

ve - rječica s najrazličitijim značenjima:

li, ded, daj, baš

veće - više

velji - veliki

Venere - Venera, starorimska božica ljubavi (prema tal. Venere)

vik - uvijek; uz negaciju: nikad

vil - vila

vjera - zaruke (pored običnog značenja);

dati vjeru - zaručiti se

vladika - vlastelinka, plemkinja

vlah - pastir, seljak

voh - uzvik: o

vragut - cigli; **vragut bat** - ni koraka

vrh - iznad, ponad; na; o

vrjećina - augm. od vrjeća, tj. vreća

zaman - uzalud

zgar - odozgor

zlat - zlatan

žî - živ; **žî mi** - živio mi, živjela mi; **žî mi**

t', **žî m' t'**, **žî n' t'** - živio mi ti, živjela mi

ti; **žî t' ja** - živ ti bio ja; sve u značenju:

tako mi; bogme

žigant (mlet. zigante, tal. gigante) - gorostas, orijaš

žuber - pjevanje ptica, žubor

žvati (prez. **žvem**) - žvakati